

Situacions contraposades en l'acceptació social d'instal·lacions de tractament de residus especials a la comarca del Bages

Joan C. Llurdés, Rufí Cerdan i David Saurí

L'article tracta de la percepció que pot haver-hi entre la població pel que fa a la localització de determinades infraestructures de gestió de residus industrials, i com en l'origen d'aquesta problemàtica hi ha tres variables fonamentals: el risc per a la salut humana i ambiental, per a la imatge dels territoris on es localitzen, i la sensació d'injustícia territorial. En el rerefons d'aquesta qüestió hi hauria dos aspectes a considerar: un, que el problema no està en la decisió del perquè i com d'aquestes instal·lacions, sinó més aviat en l'on; i dos, aquest tipus de situacions exemplifiquen l'existència de dues formes de valoració del risc: la científica i una altra de racional o popular. El Bages –amb els darrers esdeveniments de l'abocador de Cardona i la planta de reciclatge del Pont de Vilomara–, creiem que ha esdevingut una clara mostra d'aquesta problemàtica.



Perspectiva del Pont de Vilomara des de la Planta de reciclatge de frigorífics. (Fotografia: Tècniques de Protecció Ambiental, S.A.).

1.- Introducció

Durant els darrers anys determinades infraestructures de gestió de residus han tingut un gran ressò social, no exempt de conflictes. A grans trets, el repte és trobar estratègies que compatibilitzin l'actual desenvolupament econòmic i els probables efectes negatius (residus, riscos ambientals, etc)

amb la localització territorial d'aquestes infraestructures. L'augment del benestar de la població ha comportat una major conscienciació popular envers els problemes ambientals del model de desenvolupament. A la vegada, el nivell d'informació sobre hipotètiques situacions de risc d'unes determinades instal·lacions també ha augmentat molt sense, però, arribar en

cap cas a un coneixement absolut. D'això se'n desprèn que la incertesa segueixi alimentant aquestes situacions de clar conflicte social i ambiental.

Per a les polítiques ambientals el problema no és tant decidir el "perquè" d'aquestes instal·lacions (en general s'accepta la seva necessitat), sinó més aviat el "com" i sobretot "on". En aquest article s'exposen dues situacions que si bé tenen un inici i evolució diferents, el resultat final és semblant, igual que alguns dels arguments utilitzats; es tracta dels casos de Cardona i el Pont de Vilomara i Rocafort, relacionats amb el projecte d'un dipòsit de residus especials (descartat), i el (mal)funcionament d'una planta de reciclatge que inicialment no va generar cap problema. Des d'un punt de vista conceptual, es pot afirmar que l'origen d'aquesta problemàtica es pot associar a tres factors bàsics: el risc per a la **salut humana i ambiental**, la **imatge** i la **injustícia territorial**. Les situacions d'aquest tipus acostumen a ser un clar exemple de l'existència de dues formes de valoració del risc: la científica, a priori més formada i informada, i la popular, més intuïtiva.

2.- Els factors de valoració del risc

2.1.- Residus i salut (humana i ambiental)

El factor salut es troba sotmès a algunes contradiccions importants. Primer, la vida humana està ara molt més protegida del que ho ha estat en el passat mercès a l'aplicació dels coneixements científics i tècnics a la millora del benestar. En canvi, la imatge pública del sector químic i industrial acostuma a ser molt poc satisfactòria, malgrat que la seva contribució a aquest benestar (i al confort de les nostres vides quotidianes) és fonamental. De fet, sovint s'ha associat el concepte de "substància química" amb sensacions de por, perill, inseguretat, risc, etc, però en canvi molt poques vegades surten a la llum els seus aspectes positius.

Segon, les noves tecnologies de gestió de residus garanteixen un major control i seguretat que el seu abocament en un abocador incontrolat o el seu emmagatzematge a la pròpia fàbrica. Malgrat tot, també es manifesta desconfiança i rebuig envers aquestes instal·lacions pel fet que l'opinió pública tendeix a infravalorar els beneficis i magnificar els perjudicis. Cal tenir present que a les societats més desenvolupades, i un cop superat la por sobre aspectes ara més controlats (malalties, infeccions, fams, etc), la preocupació popular i científica s'ha dirigit cap a riscos menys "visibles" o de conseqüències sobre les quals existeix un elevat marge d'incertesa i que la tecnologia actual encara no pot minvar (Misch, 1994).

Així doncs, des de la perspectiva de la salut, el problema tindria dues dimensions: una, la capacitat de detectar substàncies perilloses en dosis cada cop més infinitesimals, i dues, la impossibilitat d'un càlcul exacte del risc, desconeixent-se amb precisió fins a quin punt una determinada concentració d'una substància tòxica pot ser un perill per a l'ésser humà i el medi ambient. En qualsevol cas, la incertesa és valorada de manera diferent per especialistes i públic en general. En principi, ambdós grups reconeixen que a la pràctica el risc zero no existeix (l'escenari de seguretat absoluta), i coincideixen en la valoració de certs riscos quotidians (consum d'alcohol, tabac i drogues, conducció perillosa o pràctica d'esports d'aventura). Ara bé, les divergències apareixen quan es passa de considerar aquests riscos relativament freqüents i d'un baix impacte a uns altres de més desconeguts i improbables (p. ex. un dipòsit de residus especials).

L'aproximació dels especialistes (la "racionalitat" científica) tendeix a fer-se a través del càlcul de probabilitats, és a dir, esbrinar la probabilitat d'ocurrència d'un accident per tal d'aportar un nivell de seguretat considerat com a "suficientment segur". En canvi, l'avaluació del risc que fa el públic ("racionalitat" popular) no es fa en termes d'ocurrència sinó de conseqüències (p. ex. una substància generarà o no càncer independentment de la dosi

ingerida o el temps d'exposició). Per tant, el que realment importa són els *impactes negatius derivats de la materialització d'aquest percentatge de probabilitat d'un accident*, per reduït que sigui. En definitiva, moltes vegades la població reclama al científic una resposta "absoluta" -¿és o no segur un dipòsit de residus?- que aquest és incapaç d'oferir (Henderson, 1993).

2.2.- La imatge

La segona variable que intervé en la problemàtica de localització d'activitats no desitjats és la imatge, entesa com la percepció que tenen residents i visitants d'una localitat concreta. Aquest és un tema central en situacions com les de Cardona, des del moment en què es va plantejar la localització d'una instal·lació industrial impopular en una incipient destinació turística. Per tant, la pregunta és clara: com es podria veure perjudicada la seva imatge turística -i global- per la presència d'un dipòsit de residus?, o en altres termes, s'hagués impossibilitat l'atracció d'unes altres inversions socialment millor considerades? (Kasperson et al. 1992).

En termes generals, aquest és un exemple dels conflictes de competència territorial que tenen lloc per l'atracció d'inversions (serveis, equipaments, béns, funcions, etc) que contribueixin a un millor desenvolupament socioeconòmic, i que alhora reforcin una imatge positiva de cara a l'exterior. L'altra cara de la moneda són els intents per localitzar aquelles altres inversions percebudes com a negatives i impopulars, i que impedirien l'atracció d'uns altres tipus d'activitats (és a dir, per un cantó les indústries "netes", parcs tecnològics, parcs temàtics, camps de golf, etc, i per l'altre, presons, granges porcines, centres de tractament de toxicòmans i darrerament les infraestructures de gestió de residus industrials). El motiu principal d'aquest conflicte locacional és el que s'ha definit com a "estigma", entès com aquell senyal que marcaria negativament un territori i que caldria evitar fos com fos (Slovic, 1992; Slovic et al. 1994). Si bé són diversos els factors

que intervenen en el que es podria anomenar "procés d'estigmatització", alguns dels més destacats són els següents:

I) *Gran d'ocultació i qualitat estètica*: ¿l'ubicació de la instal·lació és molt visible o la seva visibilitat pot ser reduïda? En principi, s'hauria de descartar la imatge tradicional vinculada amb aquest tipus d'infraestructures (espais tancats i poc accessibles al públic, bruts i desordenats). Es tractaria d'evitar secretismes i ocultacions i de facilitar una preocupació per l'estètica i integració a l'entorn;

II) *Nivell de conflictivitat*: ¿fins a quin punt la instal·lació posa en perill la relació entre els diversos grups socials de la comunitat, provocant una "fractura social"? El consens (a favor o en contra) és un element indispensable per combatre l'estigma. D'altra banda, aquest també es veuria reduït en la mesura que la població s'anés familiaritzant amb el seu funcionament i tingués un cert grau de control en la seva gestió;

III) *Perill*: com probablement aquest sigui l'element més important, la millor estratègia per reduir l'estigma és un èmfasi especial en les mesures de seguretat, inclús per sobre dels nivells exigits per la llei.

2.3.- La injustícia territorial

A l'actual context competitiu per atreure inversions positives i descartar les negatives sovint es té la percepció a creure que les àrees deprimides o marginades a nivell social, econòmic i demogràfic, són les millors "candidates" per captar les indústries o activitats més impopulars. Avui dia, com a conseqüència de les pressions socials per millorar els mecanismes de gestió i emmagatzematge de residus, l'Administració ha deixat de cercar l'eficiència (la maximització de la diferència entre els costos i beneficis), i busca ara la "complicitat" d'aquelles comunitats que voluntàriament vulguin fer-se

càrrec dels residus a canvi de compensacions. Per tant, i d'acord amb aquesta lògica, fora coherent que les instal·lacions es trobessin en territoris en crisi, atès que la seva localització es justificaria per unes futures oportunitats de desenvolupament econòmic. En general, i segons Blowers i Leroy (1994), els territoris "perifèrics" es distingirien pel seu:

I) *Aïllament geogràfic*: tant en termes de distància física com d'accessibilitat als principals eixos d'activitat de la comarca;

II) *Marginació econòmica*: dependència d'una única activitat o de transferències públiques de l'Estat del Benestar (pensions, atur, etc); es pot pensar que com més greu sigui la crisi, més fàcil és l'acceptació de qualsevol alternativa, per impopular que sigui.

III) *Degradació ambiental*: en el cas d'una activitat que degrada fortament el paisatge (com la mineria), sovint pot haver-hi un acord tàcit empresa-comunitat pel qual a canvi de llocs de treball i inversions, existeixi una millor predisposició a acceptar uns elevats impactes ambientals; en conseqüència, els territoris perifèrics es veurien sovint associats amb imatges d'activitats contaminants i generadores de forts impactes paisatgístics.

En definitiva, aquesta trilogia de variables conduïrien el concepte clau de NIMBY (de l'acrònim anglès *not in my backyard*, o no a la meua eixida) per indicar el fet que la població pot estar molt d'acord amb aquestes infraestructures, sempre i quan no estiguin prop del seu lloc de residència (Freudenburg i Pastor, 1992).

3.- Casos d'estudi

3.1.- Cardona, entre el declivi, turisme i residus

La mineria de potassa a Cardona ha estat el principal sector d'activitat



La muntanya de Sal de Cardona amb l'entrada a la "Minilla". (Fotografia: Joan Carles Llurdés).

econòmica des de la dècada del 1930 fins el tancament de la mina l'any 1990, a la vegada que un motor de creixement demogràfic. De totes formes, el grau de monopolització que va assolir aquesta activitat durant les sis dècades de presència fou tan elevat que, un cop desapareguda, és molt difícil trobar altres alternatives de diversificació econòmica amb èxit. Durant aquests darrers anys, i en aquest context de crisi, l'alternativa de turisme basada en el patrimoni històric, arquitectònic i geològic, és la que ha arrelat amb més força; així ho testifica l'èxit de la iniciativa de la Muntanya de Sal, tan important com inesperat atès que les previsions inicials del nombre de visitants s'han vist àmpliament superades (més de 70.000 el 1998). Això s'ha traduït en una certa reactivació de l'economia local en forma de creació d'alguns llocs de treball i un increment de la facturació en el sector de l'hosteleria.

El 1997 el Dpt. De Medi Ambient

de la Generalitat va anunciar la seva voluntat de reutilitzar la mina abandonada de Cardona per emmagatzemar una part (100.000 tones) dels residus industrials especials generats anualment a Catalunya (160.000 tones). Aquesta elecció es justificà per la "teòrica" idoneïtat de la sal (estabilitat i estanquitat), el caràcter subterrani de la instal·lació i l'existència d'una part de la infraestructura necessària. Per la seva banda, l'Ajuntament va decidir esperar a tenir sobre la taula els estudis de viabilitat abans de prendre una decisió final, mentre que un ampli ventall de col·lectius socials van constituir l'anomenada "Plataforma anti-dipòsit"; entre les raons que aquesta va utilitzar per al seu posicionament en contra, caldria destacar els següents:

I) Dubtes sobre aquesta idoneïtat del material salí, atès que ja eren conegudes algunes infiltracions que podrien derivar cap el riu Cardener; a més, la localització prevista del dipòsit era molt propera tant al riu com al nucli urbà;

II) Incompatibilitat amb el model de desenvolupament econòmic desitjat, basat en el sector agropecuari, comerç i turisme. D'altra banda, problemes d'imatge amb la pèrdua d'atractiu i competitivitat per captar noves inversions i per tant, la "hipoteca" per a les generacions futures;

III) L'abandonament del govern català durant el període recent de crisi (p. ex. respecte el projecte turístic, sense que hi hagi fet cap inversió).

Però segurament l'element clau d'aquest procés fou l'elaboració dels diversos estudis de viabilitat del projecte, encarregats per l'Administració a diferents equips d'investigació per, en principi, assegurar el seu rigor, objectivitat i independència, encara que des de la Plataforma es va reclamar la seva paralització per considerar-los poc fiables. La intenció inicial va ser que l'autoritat local tingués més informació en què basar la seva decisió final. En tot cas, hi havia el com-

promís de condicionar el projecte a dos aspectes: un, l'existència d'una voluntat majoritàriament en contra, i dos, la seva viabilitat tècnica (la presència de perill invalidava qualsevol altra consideració a favor). Amb el temps, algunes actituds d'oposició es van radicalitzar fins assolir moments de certa tensió, i el resultat final va ser la retirada de la proposta a petició del mateix Ajuntament (inicis de 1998), inclús sense esperar a fer públics els estudis, al·legant que s'havia arribat a una pressió límit difícil de suportar.

3.2.- El Pont de Vilomara i Rocafort, de l'acceptació inicial al conflicte

Aquest municipi ha estat qualificat de pioner a l'estat espanyol pel que fa al tema de la indústria de reciclatge, atès que s'hi troben sengles plantes de tractament de residus, una de frigorífics (1995) i una segona de piles i fluorescents (1998). L'aposta que ha fet el seu Ajuntament per aquest tipus d'industrialització no s'atura aquí sinó que també ha demanat a la Generalitat més línies de reciclatge (una planta d'envasos i embalatges i una altra de ferralla electrònica —ordinadors, televisors, impressores, fotocopiadores, etc); és més, el seu alcalde ha declarat més d'una vegada la intenció de convertir el municipi en la capital del reciclatge del país.

Encara que des de l'inici d'aquesta política no ha deixat d'haver-hi alguns recels en algun sector de la població, en general aquesta va acceptar la presència de les instal·lacions sense cap oposició destacada. En aquest sentit es reconeix la importància que ha tingut la política de portes obertes i d'informació transparent envers el públic, i de considerar com un aspecte important el seu atractiu i la integració al nucli urbà. Es partia de la idea que un cop la gent comencés a familiaritzar-se amb la seva presència i tingués coneixement del que s'hi fa i com, acceptaria aquest fet sense problemes.

Ara bé, el febrer d'aquest any va saltar la polèmica per l'aparició d'estranyes taques grogenques a les façanes d'alguns edificis, i també de certs problemes respiratoris entre la gent

gran. Immediatament, les mirades es dirigiren cap a la planta de piles com la causant del fenomen, perquè el sector més afectat era el situat a la seva rodalia. Després de la corresponent investigació de l'Administració, es va arribar a la conclusió que uns dies abans es va produir una fuga de sulfat de manganès a causa del deteriorament dels filtres de retenció. La investigació oficial també va deixar clar que el temps d'exposició a aquesta substància i la seva concentració a l'aire foren molt baixos, i per tant, l'impacte en la salut pública i ambiental no fou en cap moment perillós. Tot i així, aquest incident ha estat més que suficient per posar en entredit la política ecològica empresa pel govern municipal.

Com a Cardona, es va formar una "Plataforma en defensa del Medi Ambient", amb un caràcter veïnal, convocant una assemblea informativa; igualment es va dubtar de la versió oficial i la imparcialitat dels estudis encarregats per l'Administració, perquè aquesta era part interessada en la planta de reciclatge. Així, si aquests estudis no van detectar cap altre metall tret del manganès, la Plataforma sí va citar concentracions d'altres substàncies en quantitats superiors a les normals a la zona afectada. Les acusacions entre l'Ajuntament i la Plataforma no es van limitar aquesta qüestió, i els arguments utilitzats per un i altre es poden resumir tal com segueix. Per part del primer:

I) S'acusa a la Plataforma de crear un ambient de confusió, desinformació i por entre la població (p.ex. rumors de pluja àcida), i hipocresia (contradicció entre el fet de declarar-se ecologista i no tolerar una planta de reciclatge);

II) També es lamentava que es fomentés una visió catastrofista del municipi, amb pancartes de protesta amb alguns missatges certament contundents: "No a les piles i sí a la vida", "Reciclatge sí, contaminació no" o "Poble escombreria";

III) La possibilitat d'accident a la planta existeix realment però per aquesta mateixa raó, s'haurien de

tancar la majoria de les indústries, i que a més de complir amb totes les exigències legals i ambientals de la UE, no es va formular cap al·legació ambiental en el tràmit d'informació pública. En qualsevol cas, l'Ajuntament es negava al tancament de la planta perquè aquesta havia estat el motor del polígon industrial i la seva clausura posaria en perill l'atracció d'altres inversions;

IV) També es dubtava que les mobilitzacions veïnals no tinguessin intencions clarament polítiques, i reconeixia l'existència de coaccions i amenaces personals contra membres del govern local (cal tenir en compte la proximitat de les eleccions municipals).

Per la seva banda, la Plataforma i l'Associació de Veïns argumentava que:

I) No es posava en dubte que la instal·lació complís tots els requisits legals, però també s'afirmava que en temes de salut calia anar més enllà dels informes oficials. La por dels veïns era més per la presència de metalls pesats que poguessin incorporar-se a la cadena alimentària a través de les plantes i animals;

II) Tot i reconèixer defectes de forma en el tema de les pancartes, es reafirmaven en el seu contingut, i en cap cas s'accepta que es pugui posar per davant la industrialització a la salut. L'argument que el tancament de la planta comportaria la pèrdua dels llocs de treball no justificava en cap cas el seu (mal)funcionament;

III) Es demana el tancament cauter de la planta mentre no hi hagi una garantia absoluta que no hi hagi contaminació ni que es pugui produir més endavant. L'oposició no és tant en contra del reciclatge sinó al fet que la planta estigui pròxima al casc urbà.

4.- Conclusions

Ambdós casos d'estudi presenten diferències i semblances que cal destacar, bé pel seu context territorial, bé per l'evolució temporal del conflicte. Primer, cal deixar clar que la localització de les plantes de reciclatge al Pont de Vilomara no va suposar **inicialment** un gran rebuig entre la seva població, que les va acceptar amb força tranquil·litat. En canvi, des del moment que es va plantejar la localització d'un dipòsit de residus industrials a Cardona, l'oposició fou tan activa que va impedir aquesta possibilitat. Probablement es tracta de dos municipis en què la principal diferència sigui el tema de la **periferialització** (aïllament geogràfic, degradació ambiental i marginació econòmica).

Mentre que Cardona respon molt millor a aquest esquema, en el cas del Pont es podrien deixar de banda les dues primeres variables per estar situat molt proper a Manresa i els principals eixos viaris, i per no ser un municipi que destaquí especialment per la seva degradació. Malgrat tot, la situació econòmica del Pont és força precària, amb una de les taxes d'atur més elevades de la comarca (un 11-12% aprox. als darrers mesos i un 6% de mitjana comarcal), mentre que a Cardona el turisme sembla haver actuat com un cert revulsiu. Cal dir també que la localització de les plantes de reciclatge al Pont ha suposat una trentena de llocs de treball, un polígon industrial i altres contrapartides en forma d'equipaments urbans.

Sobre el tema de la **imatge**, dir que la promoció turística pot ser un molt bon argument d'oposició a un dipòsit de residus, encara que amb tota probabilitat, aquest sigui un punt en què resulti més difícil demostrar les afirmacions sense caure en el camp de les suposicions o especulacions (o per la manca d'una metodologia d'avaluació fidedigna); uns al·legarien, amb tota legitimitat, la incompatibilitat entre ambdues activitats i uns altres en canvi, que si bé algun segment turístic podria deixar de venir, no hi ha res que una bona campanya de promoció no pugui solucionar i que en definitiva, l'èxit del turisme dependria més de

l'oferta global del municipi. La clau d'aquest tema és que ni uns ni altres (la "racionalitat científica" i la "popular") són capaços de demostrar amb total rotunditat els seus arguments. Pel contrari, en el cas del Pont no es van plantejar qüestions derivades de la imatge, atès que no existeix cap iniciativa turística, tot i que una part del municipi es troba dins els límits d'un Parc Natural.

Segurament el factor de la **salut** sigui el que reuneix més argumentacions similars entre els dos casos d'estudi. Primer, hi ha la qüestió de la incertesa lligada als possibles riscos derivats de la gestió de residus, certament encara molt desconeguda. Com ja s'ha comentat abans, aquesta incertesa es valora de forma molt diferent per part d'experts i públic, i en termes científics, l'argument que el risc d'una instal·lació de residus és reduït en comparació a d'altres de més quotidians, és molt lògic. Si bé cal rebutjar expressions excessivament optimistes del tipus "aquí tot està controlat" o "no passarà mai res", també és cert que el públic pot equivocar-se i utilitzar arguments exagerats, erronis o fins i tot, malintencionats.

Segon, per molt ben fets que siguin els estudis de viabilitat de l'Administració, el públic sempre tendirà a pensar que són estudis molt sesgats cap als interessos d'aquesta, perquè justament és la part més interessada en justificar-se, bé per trobar una localització òptima per a un equipament impopular, bé per amagar dades o informació sobre el seu possible (mal) funcionament. Per tant, fins a un cert punt, és lògic que simultàniament als estudis "oficials", la població afectada n'encarregui els seus de propis i que donin resultats diferents. La qüestió no és tant saber quins són els més fiables sinó que, com en el tema de la imatge, poder demostrar les afirmacions fetes.

A més, el cas del Pont de Vilomara demostra com aquesta "aposta ambiental" feta pel seu Ajuntament pot ser inútil per la irresponsabilitat de l'empresa que explota la planta; aquesta va negar sistemàticament tenir res a veure amb l'incident fins que les proves van demostrar el contrari. Per tant, amb aquest tipus d'actituds és com-

previsible que la població resti credibilitat als informes oficials, i que aquest tipus d'infraestructures, encara que sovint necessàries, es vegin sistemàticament vetades per l'oposició popular. Ni tan sols, la imposició de multes a les empreses adjudicatàries (en aquest cas de 20 milions de ptes.) pot solucionar el problema de la manca de confiança. Aquesta no és tant envers les plantes en si mateixes sinó contra l'Administració que las gestiona (és a dir, no ens en refiem dels nostres polítics). Així, les darreres eleccions municipals han servit també per valorar l'impacte que ha suposat l'incident en la credibilitat del grup polític que governava, i que havia guanyat les anteriors eleccions amb força comoditat.

En definitiva, que l'element clau en aquesta classe de conflictes ambientals presenta una doble vessant: la credibilitat i una altra de caràcter plenament

territorial, és a dir, la localització geogràfica (de fet, en ambdós casos la pregunta era la mateixa: per què hem de fer-nos càrrec nosaltres d'uns residus que no són nostres?).

5.- Bibliografia

- Blowers, A. i Leroy, P. (1994): "Power, politics and environmental inequality: a theoretical and empirical analysis of the process of peripheralisation", *Environmental Politics*, núm. 3: 197-228.
- Freudenburg, W. i Pastor, S. (1992): "NIMBYs and LULUs. Stalking the syndromes", *Journal of Social Issues*, núm. 48(4): 39-61.
- Henderson, D. E. (1993): "Science, environmental values and policy prescriptions" pp. 94-109, a Gillroy, J. M. (ed.), *Environmental risks, environmental values, and policy choices*, Boulder, Colorado, Westview Press.
- Kasperson, R., Golding, D. i Tuler, S. (1992): "Social distrust as a factor in

siting hazardous facilities and communicating risks", *Journal of Social Issues*, núm. 48(4): 161-187.

Misch, A. (1994): "Valoració dels riscos ambientals quant a la salut", pp. 129-150, a Brown, L. et al., *L'estat del món*, 1994, Barcelona, Centre Unesco de Catalunya.

Slovic, P. (1992): "Perception of risk. Reflections on the psychometric paradigm", pp. 117-152, a Krinsky, S i Golding, D. (eds.), *Social theories of risk*, Westport, Praeger.

Slovic, P., Flynn, J. i Gregory, R. (1994): "Stigma happens", *Risk Analysis*, núm. 14(5): 773-777.

**Joan C. Llurdés, Rufi Cerdan
i David Saurí**

Departament de Geografia, Universitat
Autònoma de Barcelona

VIATGES CONCORD

INDONÈSIA - Ofertes del 21 de juny al 31 d'octubre de 1999

BALI

Hotel	Cat.	Doble	S. Ind./Nt. Ext.	S. HtIs/Nt.*
Radisson Bali	4*	155.900	2.900	1.100
Melià Bali Sol	4* Sup.	185.000	8.700	2.100
Hilton	5*	187.000	9.000	2.500

- Taxes d'aeroport europees (aprox): 2.800 ptes
- Cobertura opcional despeses d'anulació: 2.500 ptes.
- Suplement Tarifa Aèria del 15 de juliol al 15 de setembre: 26.000 ptes.
- *Suplement d'hotel el mes d'agost per persona i nit.

Sortides diàries amb Garuda Indonèsia

Itinerari:

Dia 1r.: Barcelona-Bali Dia 7è: Bali-Europa
Dia 2 al 6è: Bali Dia 8è: Europa-Barcelona

Cia. Garuda Indonèsia en classe "V".

Mínim 2 persones.

Incloum: Vol regular Barcelona-Bali-Barcelona, trasllats d'arribada i sortida, 5 nits d'hotel en allotjament, esmorzar americà i assegurança.

BALI - BANGKOK

Hotel	Cat.	Doble	S. HtIs/NT.*
Radisson Bali	4*	176.400	1.100
Melià Bali Sol	4* Sup.	209.100	2.100
Hilton	5*	222.500	2.500

- Taxes d'aeroport europees (aprox): 2.800 ptes
- Cobertura opcional despeses d'anulació: 2.500 ptes.
- Suplement Tarifa Aèria del 15 de juliol al 15 de setembre: 26.000 ptes.
- *Suplement d'hotel el mes d'agost per persona i nit.

Sortides diàries amb Garuda Indonèsia

Itinerari:

Dia 1r.: Barcelona-Bali Dia 7è i 8è: Bangkok
Dia 2 al 5è: Bali Dia 9è: Bangkok-Europa

Dia 6è: Bali-Bangkok Dia 10: Europa-Barcelona

Cia. Garuda Indonèsia en classe "V".

Mínim 2 persones.

Incloum: Vol regular Barcelona-Bali-Barcelona, trasllats d'arribada i sortida, 4 nits d'hotel a Bali i 3 a Bangkok, esmorzar americà i assegurança.

VIAJES CONCORD, SA / G.C. NÚM. 143

PASSEIG DE PERE III, 49 / TELÈFON 93 874 61 52 / FAX 93 874 55 07 / 08240 MANRESA